

Zápis z jednání – transformace DD Velké Heraltice

Přítomni:

- KVOP – JUDr. Vít Alexandr Schorm (zástupce VOP, DO), Mgr. Eliška Černá, Mgr. Miriam Tomášková (DET)
- MŠMT – Mgr. Štěpán Jílka (zmocněnec MŠMT pro ÚV a OV)
- KÚ MSK – RNDr. Jan Veřmiřovský, Ph.D., MBA, LL.M., MPA, MSc. (náměstek pro oblast školství a sport), Ing. Daniel Cinař, DiS. (vedoucí odboru školství, mládeže), Mgr. Magdaléna Ševčíková (vedoucí oddělení rozvoje vzdělávání), Ing. Petra Serafinová (vedoucí oddělení správy škol), Ing. Pavlína Haščáková (vedoucí oddělení financování škol), Mgr. Roman Pavlovský (odborný konzultant pro KÚ, zástupce Asociace speciálních pedagogů v ČR, z.s., ředitel DDŠ Ostrava-Kunčice)

Zástupce veřejného ochránce práv vyvolal jednání v souvislosti s provedenou systematickou návštěvou v DD Velké Heraltice¹. Ve zprávě z návštěvy směřovala dvě opatření zřizovateli zařízení, kterým je Moravskoslezský kraj, a to vytvořit plán transformace pro zařízení (do 1 roku) a přesunout zařízení do vhodnějších prostor do 5 let). Dosavadní komunikace nevedla ke shodě ohledně plnění těchto opatření. Proto přistoupil ke sjednání dnešní schůzky, jejímž účelem je za účasti MŠMT hledat cestu k naplnění vyslovených opatření.

Průběh jednání:

Zástupce VOP a DO představil cíl jednání, který vyplynul ze dvou systematických návštěv dětských zařízení, které sídlí v zámcích a proběhly v uplynulých letech, konkrétně DD Velké Heraltice a DD Radkov. Chtěl zjistit, jaké jsou možnosti transformace v MSK.

Zástupci MSK poukázali na několik překážek a charakteristik zařízení, které v tuto chvíli brání procesu transformace. Náměstek pro oblast školství a sportu poukázal na to, že součástí DD Velké Heraltice je i střední škola a internát, kterou navštěvuje mnoho dětí, které potřebují mít dostupné odborné vzdělání kategorie E. Účastníci jednání zastupující MSK opakovaně zdůrazňovali, že naráží na (ne)dostupnost vhodných bytů a domů, které by splňovaly podmínky dotačního programu, který souvisí s transformací.

Vedoucí odboru školství nezpochybňuje trend transformace, ale opakovaně zmiňoval, že k plošnému rozběhu transformace v jejich kraji nejsou splněné podmínky, jejichž splnění ale nezávisí na MSK. V dětských domovech mají být jen děti bez výchovných problémů, což u nich neplatí. V Moravskoslezském kraji není v dětských zařízeních volná kapacita, a to ani v těch, které zřizuje MŠMT. Mají velké množství dětí, které by

¹ Návštěva proběhla ve dnech 28.-29. ledna 2025.

v dětských domovech ani být neměly, přičemž takové děti nejsou do transformovaných domácností vhodné. Žádají ministerstvo o navýšení kapacit odborných pracovišť, kam by tyto děti mohly být přemístěny. Dále jsou překážkou transformace její vysoké finanční náklady, přičemž se jako kraj nezříkají role zřizovatele. Za mzdové náklady ale odpovídá stát, ne kraj. Dětské domovy nejsou ve stávajícím nastavení schopné zabezpečit činnost. Jde o desítky miliony korun, které by museli platit za zaměstnance transformovaných domácnostech z krajského rozpočtu. Navíc teď, když na ně přešlo financování nepedagogických pracovníků, jsou v minusu o 180 milionů korun. Co se týče transformace, tak jsou součástí pilotního projektu, do kterého se zapojil Dětský domov Frýdek Místek (2 domy). Tam téměř nebyli schopni sehnat nemovitost, která by splňovala podmínky projektu. První podmínka je, aby byly hodné děti, což částečně jsou, a druhá podmínka jsou finance. Teď do velké transformace nepůjdou, protože nemají finance. V Pardubickém kraji téměř nemají děti s problémovým chováním v dětských domovech, také mají jen 150 dětí v ústavní péči, je to nesrovnatelné. Kapacita dětských domovů v MSK je naplněna na 100 %. I oni si uvědomují, že život na zámku není ideální, ale všechny děti v jejich zařízeních žijí v rodinných skupinách, jak požaduje zákon.

Paní z odboru školství poukazuje na to, že i ve Frýdku Místku pravidelně řeší problémy, kdy děti nepřijímají sousedi a musí to tam řešit.

Odborný konzultant pro KÚ poukazuje na to, že je snaha umísťovat do MSK děti z jiných krajů do DDŠ a DÚ.

Zmocněnec pro ústavní výchovu MŠMT představuje problémy, které teď na MŠMT jsou, rozpočtové provizorium, odešel pracovník (pan Klusáček), který řešil rozpočtové věci. On chápe strukturální problémy MSK, zná je, ví, že transformovaná zařízení se snaží umísťovat děti s náročným chováním do režimových zařízení i mimo hranice kraje. Je si vědom i obav okolí, které se řešily i v Pardubickém kraji, v Jihočeském, je potřeba o tom debatovat, setkávat se a vysvětlovat, že jde o mýty, předsudky atd. Myšlenka MŠMT na transformaci trvá, počítá se s úpravou normativou, s tím, že by měly být vyšší (noční vychovatelé, hraniční děti). Záležitosti provozního charakteru, například požadavek na více aut, operativa musí být flexibilnější, už nestačí minibus na svoz dětí do jedné budovy. Peníze z projektu Národní obnovy by měly pokračovat i dál ve spolupráci s ministerstvem pro místní rozvoj.

Vedoucí odboru školství MSK řekl, že peníze na budovy nejsou ani tak významné, ale normativ na lidi se nezlepšil, tam se neposunulo ministerstvo ani o niť. Největší problém je normativ. Běžná veřejnost nepřijímá rodinnou skupinu ani o 5 dětech, to už v dnešní době není normální, ideální by byla třeba skupina o 3 dětech na jednoho vychovatele. Některé děti ale na transformované zařízení nejsou vhodné. MSK nabízí ministerstvu, že jim dá prostory některého dětského domova, ať tam zřídí DDŠ (transformuje na DDŠ). Jsou ochotní takovou budovu i zrekonstruovat a upravit pro tyto potřeby, ale MŠMT na to nemá ani finance, a asi ani zájem.

Dále zmocněnec pro ÚV MŠMT poukázal na to, že někdy nevhodné prostory mohou problémy v zařízeních i podněcovat nebo eskalovat. Nejde jen o to, že děti nejsou vhodné do bytu. Prostředí má ovlivňující charakter.

Vedoucí odboru školství zopakoval, že nemá problém s principy transformace. Stát by si však podle něj měl rozdělit, kdo má za co odpovědnost. MSK nemá ideový problém. Před dvěma lety se sešli se všemi řediteli dětských zařízení, aby si řekli, kdo půjde do výzvy NPO, ani jeden ze sedmnácti do toho jít nechtěl, jednoho nakonec přesvědčili. Ředitelé měli pádné argumenty, proč to nejde, jedním z nich byl hlavně nedostatek legislativy.

Podle zástupců MSK zesiluje v souvislosti s transformací a zmenšováním rodinných skupin problém s dostatkem personálu. To už řeší teď ve Frýdku Místku, při výběru nových vychovatelů musí přebírat nikoliv z těch nejlepších uchazečů, ale z toho co je, daleko od ideálu. Jedna ze zaměstnankyň MSK poukázala na to, že požadavky na domácnosti a užitnou plochu byly přehnané. Před novelizací zákona č. 109/2002 Sb. měli ve všech zařízeních rekonstruované rodinné skupiny, které jsou oddělené. Ona sama nevidí problém v tom, že v jedné budově je více stavebně oddělených skupin podobně jako v paneláku.

Vedoucí odboru školství MSK poznamenal, že sousedé vyjadřují v souvislosti s transformací DD Frýdek Místek nespokojenost, proč se z veřejných peněz mají kupovat drahé domy pro děti z dětských domovů.

Odborný konzultant pro KÚ zmínil, že Asociace speciálních pedagogů je pro transformaci, ale zároveň mají obavy. Nechtějí jít směrem transformace po vzoru MPSV, která byla rychlá, ale neudělala dobrotu. Kvůli tomu se podle něj dostalo mnohem více dětí do dětských domovů a výchovných ústavů, a to děti s mentální zátěží, s psychiatrickou medikací atd. On zastává názor, že by se měl proces transformace zpomalit. Vyzval k tomu, abychom se zamysleli nad jejím tempem a softwarem (čímž pravděpodobně myslel připravenost personálu).

Vedoucí odboru školství MSK uvedl, že možnou výhodou zpomalení procesu transformace je i její navázání na demografický vývoj. Predikce říká, že se porodnost v MSK zastaví na 8 000 narozených dětí ročně, což časem vyřeší i problém s dětmi v ústavní péči, protože jich tam bude méně. Už brzy budou zavírat školky, později školy, nebude potřeba budovat nové kapacity. Připustil však, že zároveň roste počet dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Jedna ze zaměstnankyň MSK řekla, že s tím souvisí i problém nedostatku odborníků v síti. Ona má problém i s tím, že se do dětských domovů dostávají děti starší 12 a 13 let. Musí se s rodinou pracovat už dávno předtím. OSPOD situaci vyřeší odebráním dítěte z rodiny, ale už dál nepracuje s rodinou. Ona nesouhlasí s tím, že umístění do ústavní péče přichází až jako poslední krok. Odebrala by dítě co nejdříve a sanovala rodinu, aby se tam mohlo třeba po roce vrátit. Zároveň by dala rodičům povinnost

využít podporu SAS. Pojmenovala také to, že podle ní transformace MPSV měla za následek obrovský nárůst lůžkové péče dětí v psychiatrických nemocnicích.

Zmocněnec pro ÚV MŠMT se ptal, kde zástupci MSK vidí opakovaně zmiňovaný tlak na transformaci, protože on osobně nemá povědomí o žádném časovém deadlinu.

Odborný konzultant pro KÚ vidí tlak v okolí, některá zařízení však měla byty už v roce 2002, došlo k tomu přirozenou cestou. Lidé v zařízení aktuální myšlenku transformace chápou jako tlak, jako možné ohrožení. Došli by si k tomu sami. Chtějí k tomu dojít vlastním tempem. Znovu zdůraznil, že nezvládnutá transformace MPSV má za následek přeplněné psychiatrie.

Vedoucí odboru školství MSK doplnil, že vlastně i naše dnešní jednání představuje určitý tlak na transformaci. Některé kraje si to vzaly jako politický úkol a šly podle něj na sílu. Ve vedlejším kraji by nám ředitelé třeba řekli o vůli k transformaci něco jiného, nešlo to z jejich strany, byli pod tlakem zřizovatele, který si to vzal za hlavní politický úkol.

Zmocněnec pro ÚV MŠMT nastínil, že si mohou vzájemně pomoci. MSK a Ústecký kraj ...Myšlenku však nestihl dokončit, protože si slovo vzal někdo jiný z účastníků a řeč přešla jinam.

Zaměstnanci odboru školství MSK vypověděli, že mají rok a půl čekací dobu na diagnostiku dítěte. OSPOD pak obvolává všechny dětské domovy, kde by dítě (např. s problémem se závislostí) mohl upíchnout do doby, než se pro něj uvolní místo na diagnostiku. V tu chvíli se rozvíjí problém v dětském domově.

Odborný konzultant pro KÚ zmínil, že je u transformovaných domácností problém s fluktuací personálu. Upozorňuje, že Velké Heraltice fungují dobře, jsou tam odborníci a kontinuita. Zmocněnec pro ÚV MŠMT pochválil praxi Velkých Heraltic a Lichnova, kde mají zaměstnaného etopeda, který zvládá odchylovat problémy už dopředu.

V jejich dětských domovech žijí děti se zdravotním postižením, chtěli by proto zaměstnávat zdravotnický personál. To by se podle zaměstnankyně odboru školství MSK mělo vzít v potaz, např. zřídit dětské domovy s léčebným režimem. Zdravotníci ve Velkých Heralticích měli, je tam sice stále, ale už ne jako zdravotnický pracovník, neměli na to peníze. Taky tam mají nezletilé matky s dětmi, které tam zůstávají na dohodu o prodlouženém pobytu. To podle nich vypovídá o tom, že se jim tam líbí, chtějí dokončit studium. Jinde by k tomu neměly podmínky.

Právnička KVOP shrnula, že se shodujeme na tom, že myšlenka transformace je dobrá. Upozornila, že ideální podmínky pro její realizaci nebudou nikdy. MSK by se proto měl vydat cestou, kdy půjdou postupnou transformací, kdy se nejdříve přesunou děti bez větších problémů.

MSK chce hlavně vyřešit to, aby v jejich zařízeních neměli děti, které by tam podle legislativy být neměli. To je jejich hlavní problém.

ZVOP řekl, že zástupci MSK naznačují, aby se zpomalilo, dal se zařízením prostor, aby si k tomu sama došla. On by si však přál, aby našli střední cestu.

Zřízení funkce koordinátora umísťování dětí do jednotlivých zařízení údajně ztroskotala na nedostatku financí. Nad tím Zmocněnec pro ÚV MŠMT vyjádřil lítost. Ptal se proto, zda by alespoň nemohli zaměstnat etopeda nebo psychologa, kterého by sdílelo více dětských domovů současně. Odpověď nedostal, protože řeč přešla jinam.

MSK má podle jejich zaměstnanců tak 50 až 60 dětí, které by měly být v DDŠ. Znovu proto apelovali na změnu normativu pro transformované skupiny a upravení podmínek na budovy transformovaných domácností. I oni jsou přirozeným vývojem schopní se postupně transformovat. Tyto opakovaně zmiňované základní podmínky však pro ně musí být splněny, aby proces rozjeli.

Odborný konzultant pro KÚ zmiňoval, že by transformaci pomohlo, kdyby MŠMT vytvořilo podmínky pro to, aby na jedné rodinné skupině byly navíc dva střídající se asistenti pedagoga.

Zmocněnec pro ÚV MŠMT poukázal na to, že do ústavky jdou děti, které potřebují zasanovat, to víme. Ale nyní je ještě dáváme do prostředí, které pro to není vhodné (např. zámek). Transformace je cesta, kam by ústavní výchova měla směřovat.

Problém u transformace je podle vedoucího odboru školství MSK i myšlení personálu, který se neztotožňuje s tím, že má jako vysokoškolsky vzdělaný uklízet, vařit, prát atd.

Transformace je z jejich pohledu vzdálený a drahý cíl. Vedoucího odboru školství MSK zmínil, že dříve byl koordinátor v diagnostickém ústavu, který rozdělával děti do jednotlivých dětských zařízení. Když koordinátor nebyl, tak soudy umísťovaly děti bez větší znalosti do různých dětských domovů, kde byla volná kapacita, ale kde se kupily problémové děti. Koordinátor teď chybí, diagnostický ústav na něj nedostal peníze.

Zaměstnankyně MSK shrnula, že bychom měli hlavně hledět na zájmy dětí.

ZVOP uvedl, že se shodujeme na tom, že transformace je správná cesta. Většina dětí podle ZVOP potenciál přejít do běžných domácností má.

Zaměstnankyně MSK upozorňuje, že už mnoho jejich zařízení rodinné skupiny má, mají vilky a byty v areálu dětského domova, které se ale do transformace nepočítají. Děti tam ale fungují jako v běžné domácnosti. Mají 82 rodinných skupin.

Vedoucí odboru školství MSK znovu naznačil, že nyní musejí platit 182 milionů za nepedagogické pracovníky, což jim značně zasahuje do rozpočtu.

Odborný konzultant pro KÚ znovu apeloval, že by se mělo zpomalit, saturovat nejprve personál. Hrozí podle něj, že i bezproblémové děti se zhroutí. Aby mohly být v bytech, tak musí mít podporu personálu. Transformace se za něj a za Asociaci speciálních

pedagogů zaměřuje hlavně na budovy, ale nepočítá s lidmi. Nejprve se podle něj musí vyřešit personální otázky a s nimi spojená rizika.

Zaměstnankyně MSK uznala, že v zámeckých prostorech oddělené fungování úplně nejde. Pavlovský zmínil, že Velké Heraltice se snaží žít způsobem komunitního typu. Společně. Eliška Černá doplnila, že tam ale přetrvávají potenciální problémy s eskalací konfliktů u dětí, které se stále setkávají ve velké skupině 48 dětí (viz výše argumenty Štěpána Jílky).

Právnička KVOP navrhla, že by MSK mohl zmapovat situaci a možnosti, aby tušil, co ho čeká, jaké jsou překážky, aby se posunul k cíli.

Zaměstnankyně MSK uvedla, že vědí, co je čeká, ale zapomíná se podle ní na ředitele, kteří nyní nemají prostor na transformaci a řešení manažerských věcí. Všechny čas jim berou problémové děti. Všechny tyto překážky MSK komunikuje s MŠMT, ale to ho nevyslyšelo.

MSK chtěl pořídit nemovitost v Karviné, kde to ale nešlo, nenašli místo, které by splňovalo podmínku nevyložené lokality. Znovu zdůrazněn problém s dotačními podmínkami. Sehnat nemovitost ve větším městě, kdy hlavní budova zůstane v malé obci, je problém. Vzdálenost od zázemí dětského domova by pak byla třeba 30 km. Což je podle MSK nemožné, aby ředitel zvládnul z hlediska managementu, bezpečnosti a podmínek zákoníku práce.

Odborný konzultant pro KÚ trval na tom, že transformace bude mít (negativní) důsledky. Znovu uvedl příklad nepovedené transformace MPSV.

MSK má sice nejvíce pěstounů v republice, přesto mají plnou naplněnost dětských domovů. Děti se totiž v pubertálním věku vrací z pěstounské péče do dětských domovů (i vícekrát).

Zmocněnec pro ÚV MŠMT si pro potřeby MŠMT poznamenal, že MSK chce, aby dotační programy pokračovaly dál, ale s mírnějšími podmínkami, aby se upravily normativy a zmenšila se kapacita rodinných skupin v zákoně č. 109/2002 Sb.

ZVOP ukončil jednání s tím, že hlavní úkoly nyní leží na MŠMT.

Shrnutí

Všechny zúčastněné strany se shodují na přínosech a nutnosti transformace dětských domovů. Moravskoslezský kraj však vyjadřuje obavu z jejího rychlého a plošného zavádění bez systémových změn a požaduje postupný, realistický a personálně zajištěný proces. Považuje za nezbytné, aby stát (zejména MŠMT) vytvořil finanční, personální a legislativní podmínky, bez nichž transformace podle MSK ohrozí děti i fungování zařízení. Ty jsou následující:

- **možnost umísťování dětí do zařízení v souladu s jejich cílovou skupinou**

MSK považuje za klíčový problém, že v jeho dětských domovech dlouhodobě pobývají děti, které by tam podle platné legislativy (zejména zákon č. 109/2002 Sb.) být neměly, zejména děti s vážnými poruchami chování, se závislostmi, s psychiatrickou medikací, s potřebou režimového nebo léčebného režimu.

Bez navýšení kapacit dětských domovů se školou (DDŠ), výchovných ústavů (VÚ), diagnostických ústavů (DÚ) a dalších odborných zařízení považuje MSK transformaci za neproveditelnou.

Zástupci MSK také pojmenovali dlouhé čekací doby na diagnostiku (až 1,5 roku), chybějícího koordinátora umísťování dětí do jednotlivých zařízení a nedostatečnost práce s rodinami před odebráním dětí a po něm. V poslední době bývají děti umísťované do ústavní péče až ve věku okolo 12 let. OSPOD podle zástupců MSK nezvládá dlouhodobou sanaci rodin.

Navrhují ve spolupráci s MŠMT přeměnu jednoho DD na DDŠ.

- **změna financování – zejména normativů na personál**

MSK zdůrazňuje, že hlavní problém není zajištění vhodného prostředí (byty a domy), ale nedostatek odborného personálu a financí na jejich odměňování, že normativy na personál se dlouhodobě nezlepšily, přičemž transformované domácnosti vyžadují více personálu (noční služby, asistenty pedagoga, práci s „hraničními“ dětmi).

Bez zásadní úpravy normativů ze strany MŠMT není MSK schopen transformované služby dlouhodobě financovat.

MSK zdůrazňoval vysoké mzdové náklady v transformovaných domácnostech (řádově desítky milionů Kč), které si nyní nemůže dovolit, obzvláště nyní když došlo k převodu financování nepedagogických pracovníků na kraje (deficit cca 180 mil. Kč).

- **jasné rozdělení odpovědnosti mezi stát a kraj**

MSK požaduje, aby stát převzal odpovědnost za mzdové náklady, jasně vymezil, kdo nese odpovědnost za personální a odborné zabezpečení transformovaných zařízení. Současný stav, kdy kraj nese roli zřizovatele, ale nemá vliv na financování klíčových nákladů, považuje MSK za neudržitelný.

- **úprava dotačních podmínek Národního plánu obnovy**

Zástupci MSK naráželi při realizaci transformace u DD Frýdek Místek na značnou obtížnost sehnání vhodných domů/bytů. Kdy se navíc setkávají s odpor veřejnosti a sousedů. Vyjádřili obavu, že rozmístění jednotlivých rodinných skupin do různých měst a obcí způsobí, že vzdálenost mezi centrálním zázemím a byty bude pro vedení zařízení manažersky i pracovněprávně neudržitelná.

MSK vyslovil potřebu, aby dotační programy z Národního plánu obnovy umožňující realizaci transformace pokračovaly, ale zároveň žádá zmírnění podmínek na velikost a

umístění nemovitostí, požadavek nevyložené lokality, užitnou plochu domácností. Podle kraje jsou současné podmínky v praxi často nesplnitelné, zejména ve městech na území jeho kraje.

- **úprava legislativního rámce (zákona č. 109/2002 Sb.)**

Kraj opakovaně vyjadřuje potřebu zmenšení kapacity rodinných skupin, zohlednění odlišných potřeb dětí, možnost existence zařízení s léčebným či režimovým charakterem, zvýšení množství personálu.

- **řešení nedostatku odborného personálu**

MSK poukazoval na nedostatek vychovatelů a odborníků (psychologové, etopedi), na nemožnost zaměstnávat zdravotnický personál, potenciální vysokou fluktuaci zaměstnanců v transformovaných domácnostech, snižující se kvalitu uchazečů a hlavně odpor části personálu k širším rolím v domácnostech (vaření, úklid apod.).

Zmocněnec pro ÚV avizoval přednesení nastíněných problémů na MŠMT. ZVOP i zmocněnec pro ÚV apelovali na to, že není nutné čekat na ideální stav, ale usilovat o zlepšení podmínek pro děti prostřednictvím procesu transformace.

Zapsala: Mgr. Eliška Černá